

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н.
КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи

на тему

**«КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ В УМОВАХ
ВІЙНИ»**

Виконав: студент 4 курсу групи СМК-46
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 061 Журналістика

Цімерман М.С.

Керівник: викладач Проценко М.В.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ	5
1.1. Феномен інтеграції військовослужбовців у цивільне життя: теоретичні підходи та ключові поняття	5
1.2. Роль комунікації в процесах соціальної інтеграції.....	10
1.3. Методологічні підходи до вивчення комунікаційних аспектів інтеграції військовослужбовців.....	15
РОЗДІЛ 2. КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ПОГЛЯД	19
2.1. Вплив воєнного досвіду та військової служби на комунікаційні практики військовослужбовців.....	19
2.2. Роль медіа та публічного дискурсу у формуванні образу військовослужбовця та процесу його інтеграції.....	23
2.3. Концепція подкасту як медіапродукту для підтримки соціальної інтеграції ветеранів.....	28
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

ВСТУП

Актуальність теми. Реінтеграція військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя в умовах триваючої війни, є однією з найактуальніших соціальних, психологічних і комунікаційних проблем сучасної України. Від початку повномасштабного вторгнення кількість ветеранів значно зросла. Ці громадяни, які пройшли досвід бойових дій, часто стикаються з психологічними травмами, соціальною ізоляцією, дискримінацією, проблемами працевлаштування та відновленням родинних зв'язків. Водночас успішна реінтеграція ветеранів безпосередньо впливає на соціальну стабільність, обороноздатність, якість громадянського суспільства і навіть на міжнародний імідж держави. Саме тому обґрунтування комунікаційних стратегій і механізмів взаємодії з ветеранами становить особливу цінність для сфери медіакомунікацій та публічної політики.

Ступінь наукового дослідження обраної теми. Проблематика інтеграції військовослужбовців розробляється у працях як українських, так і закордонних дослідників. Зокрема, у фокусі досліджень Г. Р. Спікола, М. Е. МакГлінчі, Г. Р. Бонда, Г. Бердука знаходяться психологічні й соціальні аспекти адаптації ветеранів, програми підтримки, реабілітації та вплив на родинні зв'язки. В українському контексті ґрунтовний аналіз здійснювали Н. Тілікіна, І. Пеша, О. В. Туриніна, які звертаються до нормативно-правових засад, системи соціального захисту, а також особливостей посттравматичного досвіду.

Проте комунікаційний вимір реінтеграції досі залишається недостатньо опрацьованим, особливо в контексті впливу медіа, громадського дискурсу та професійної публічної комунікації на процес повернення військових до мирного життя. Цей аспект вимагає додаткової уваги з боку наукової спільноти.

Мета і завдання дослідження.

Метою дипломної роботи є визначення особливостей комунікаційних стратегій і практик, що сприяють ефективній соціальній інтеграції військовослужбовців у цивільне життя в умовах воєнного та поствоєнного контексту.

Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

- розглянути ключові поняття та теоретичні підходи до інтеграції ветеранів;
- дослідити роль міжособистісної, публічної та медіакомунікації в адаптаційних процесах;
- проаналізувати вплив воєнного досвіду на комунікативну поведінку ветеранів;
- окреслити роль медіа у формуванні суспільного образу ветерана;
- вивчити можливості використання подкастів та інших новітніх медіа як інструментів комунікаційної підтримки;
- надати рекомендації щодо формування ефективної комунікаційної політики реінтеграції.

Об'єкт дослідження – процес соціальної реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя в умовах війни.

Предмет дослідження – комунікаційні аспекти, механізми та засоби, що забезпечують ефективну адаптацію ветеранів до цивільного середовища.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: метод системного аналізу для узагальнення теоретичних основ проблеми; порівняльно-аналітичний метод для зіставлення українського та міжнародного досвіду; контент-аналіз медіаматеріалів; методи якісного аналізу (інтерв'ю, кейс-стаді); елементи соціокомунікаційного моделювання для визначення стратегій комунікації з ветеранами.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ

1.1 Феномен інтеграції військовослужбовців у цивільне життя: теоретичні підходи та ключові поняття

Проблематика реінтеграції військовослужбовців після участі в бойових діях у цивільне життя стала предметом особливої уваги в соціальних, психологічних, медичних та політичних дослідженнях останніх десятиліть.

Сам термін «реінтеграція» в сучасній науковій літературі набуває міждисциплінарного статусу, охоплюючи як індивідуальні психологічні процеси адаптації, так і суспільно-політичні стратегії, спрямовані на повернення ветеранів до повноцінного функціонування в мирному соціумі [33, с. 15].

Науковий аналіз поняття реінтеграції військовослужбовців демонструє розбіжності в акцентах різних дослідників. Зокрема, Дж. Кастора, працюючи в межах соціологічної парадигми, наголошує на тому, що реінтеграція є відновленням соціального контракту між особою та суспільством, яке має забезпечити ветеранові не лише пільги, а й нову ідентичність, що не асоціюється виключно з минулим бойовим досвідом [27, с. 22]. У контексті психології, натомість, пріоритет надається внутрішньому суб'єктивному переживанню ветераном свого статусу, що ускладнюється травматичними спогадами, втратою бойового братерства та труднощами в адаптації до гнучких соціальних норм [41, с. 88].

Фахівці військової психології визначають кілька ключових етапів процесу реінтеграції. Е. Спікол та Я. Росс, аналізуючи досвід північноірландських ветеранів, виділяють: 1) психоемоційну стабілізацію після демобілізації, 2) відновлення соціальних зв'язків, 3) професійну реалізацію, та 4) консолідацію нової соціальної ролі [44, с. 7]. Їхнє дослідження засвідчило, що ветерани, які проходили лікування від ПТСР або

були звільнені з медичних причин, стикалися з набагато складнішими бар'єрами інтеграції, ніж їхні побратими, що не зазнали важких травм [33, с. 18].

Інтеграція у цивільне життя – це не лише індивідуальний шлях, а й соціальний процес, що вимагає активної взаємодії з найближчим оточенням, інституціями та політичними механізмами. Вітчизняні дослідниці Н. Тілікіна та І. Пеша у своєму аналізі нормативно-правового поля наголошують, що в Україні спостерігається фрагментарність політик щодо ветеранів, а також нестача міжвідомчої координації у реалізації програм підтримки [18, с. 4]. Це створює системні труднощі для реінтеграції: ветерани часто не мають повного доступу до передбачених державою пільг, або взагалі не обізнані про їхнє існування [3, с. 11].

У міжнародному вимірі одним із найбільш опрацьованих підходів до інтеграції військових у цивільне життя є концепція DDR (Disarmament, Demobilization and Reintegration), розроблена у рамках програм ООН. Ця модель включає поступовий перехід від військової ідентичності до цивільної через поетапну підтримку. У дослідженні Олівії Бердак щодо ветеранів балканських конфліктів показано, що успішна реінтеграція передбачає не лише надання послуг, але й трансформацію соціальних уявлень про ветеранів як активних громадян, а не джерело ризику чи загрози [41, с. 213].

Водночас дослідниця звертає увагу на гендерний вимір реінтеграції: програми, орієнтовані винятково на чоловіків-ветеранів, поглиблювали нерівність і витісняли з процесу жінок, які також брали участь у бойових діях [41, с. 215].

Ізраїльський досвід, на думку багатьох аналітиків, заслуговує на особливу увагу. Реабілітаційна система цієї країни базується на принципі «сімейного підходу»: разом із ветераном психологічну та соціальну допомогу отримують усі члени родини, а адаптаційні курси передбачають не лише тренінги з пошуку роботи, а й вивчення навичок соціального спілкування в умовах травми [4, с. 53].

Психологічний аспект повернення до мирного життя відіграє ключову роль у загальному процесі реінтеграції. Понад 60% військовослужбовців, за статистикою, стикаються з гострою травмою або ПТСР [12, с. 1]. Найефективнішими вважаються програми, що базуються на когнітивно-поведінковій терапії, групових сесіях, а також елементах тілесно-орієнтованої психотерапії, зокрема у поєднанні з реабілітаційною фізкультурою [14, с. 3].

На сучасному етапі в Україні активно формується національна модель реінтеграції, яка, попри обмежені ресурси, намагається поєднати найкращі міжнародні практики з локальними ініціативами. Звіт ІОМ зазначає, що важливо не просто адаптувати іноземні моделі, а критично оцінити їхню відповідність українському контексту, зокрема в умовах продовження війни та економічної нестабільності [1, с. 6].

У продовження теоретичного аналізу варто зосередити увагу на новітніх підходах до розуміння реінтеграції, які активно формуються в рамках сучасної соціальної політики, травматології та критичної теорії. Все частіше реінтеграція розглядається не лише як повернення до «нормального» життя, а як перебудова ідентичності, що включає формування нових цінностей, стратегій поведінки та соціальних очікувань. За спостереженнями Ч. Армура, ветерани після участі в бойових діях не просто повертаються до попереднього стану, а змінюють спосіб мислення, форму спілкування і навіть структуру особистісного «Я», що вимагає від суспільства нових форматів взаємодії [33, с. 20].

Цей процес є особливо складним у посттоталітарних суспільствах із низьким рівнем соціального капіталу, таких як Україна. Дослідження Г. Бабіч і С. Микитенка свідчать, що українські ветерани часто зіштовхуються з подвійною маргіналізацією – з одного боку, як «герої війни», від яких очікують стійкості, а з іншого – як люди з «невидимими» психічними травмами, яких уникають у соціальних та трудових контекстах [3, с. 45].

Однією з ключових теоретичних проблем є відсутність уніфікованої моделі реінтеграції, яка б враховувала перехідну природу сучасних воєн. На

відміну від класичних конфліктів XX століття, гібридні війни, що включають інформаційну, кібервійну та ідеологічне протистояння, створюють додаткові шари травматизації, пов'язані з моральною дезорієнтацією, втратами сенсу, соціальною фрустрацією [41, с. 91]. Це змінює саму природу повернення: ветеран не завжди має чітке розуміння, у що саме він повертається – адже соціальний порядок, з якого він ішов на війну, вже міг змінитися.

У цьому контексті важливим стає застосування наративного підходу, що розглядає реінтеграцію як процес переписування власної життєвої історії. Дослідження ветеранів у Канаді, США та Ізраїлі демонструють ефективність терапевтичних практик, що базуються на створенні особистісних наративів – історій подолання, служіння, втрат, змін, відродження. Ветеран, який набуває суб'єктності через власну розповідь, здатен подолати травму не лише психологічно, а й соціально, адже наратив інтегрується у культурний простір суспільства [44, с. 11].

Наративний компонент особливо важливий у колективному вимірі. Дослідження Г. Прельц Ольтрамонті показують, що суспільство, яке не має сформованого дискурсу про війну і її учасників, стикається з кризою колективної ідентичності. У таких умовах ветерани стають «мовчазною меншиною», які або замовчують свій досвід, або змушені репрезентувати себе через героїчні або трагічні кліше, що не охоплюють реальну складність їхнього становища [41, с. 93].

Крім того, сучасні теорії реінтеграції наголошують на важливості культурної компетентності як елемента професійної підтримки ветеранів. Йдеться не лише про знання симптоматики ПТСР, а й про здатність соціальних працівників, психологів, роботодавців і чиновників розуміти воєнну культуру, її цінності, етичні коди, мовні патерни. У роботі «Identifying Service-Related Predictors of Community Reintegration» наголошується, що відсутність такої компетентності у спеціалістів призводить до повторної травматизації ветеранів – у формі недовіри, формалізму, байдужості [44, с. 9].

Суттєвим залишається питання реінтеграції в умовах тривалої війни, коли лінія демобілізації та повернення розмита. Дослідники з платформи **Score for Peace** зазначають, що у країнах, де війна триває кілька років і військова служба має мобілізаційний характер, повернення відбувається у ще не відбудоване суспільство, а отже, ветеран не може знайти готові структурні місця для себе. Це вимагає не тільки послуг з адаптації, але й глибокої соціальної інновації – створення нових інституцій, які враховують специфіку покоління війни [1, с. 8].

Показовим є також досвід впровадження ветеранських ком'юніті-центрів, які виникли у США, Боснії та Хорватії. Такі простори виконують роль неформальних майданчиків для соціалізації, де ветерани можуть зберігати власну субкультуру, одночасно взаємодіючи з представниками громадськості. У публікації *Journal of Military, Veteran and Family Health* підкреслюється, що саме такі горизонтальні структури мають найбільший вплив на зниження ізоляції та вторинної травматизації [33, с. 24].

Сучасна українська модель реінтеграції перебуває у стані становлення, що відкриває можливості для впровадження теоретичних підходів, орієнтованих на реалізацію суб'єктності ветерана. Йдеться про перехід від патерналістської моделі допомоги до партнерської взаємодії, де ветеран не є об'єктом соціального піклування, а учасником формування нової соціальної реальності. У цьому сенсі реінтеграція – не просто повернення, а глибоке переосмислення ролі ветеранів у структурі нації, їхньої політичної, економічної та культурної присутності. Як справедливо зазначають Бердак та Спікол, реінтеграція можлива лише тоді, коли суспільство готове почути голос ветерана не лише як травмованого, а як активного, мислячого, ціннісного громадянина [22, с. 217; 44, с. 13].

1.2 Роль комунікації в процесах соціальної інтеграції

Комунікація виступає не лише інструментом передавання інформації, але й фундаментальним чинником формування і підтримки соціальних зв'язків, що забезпечують згуртованість спільноти та психологічне благополуччя її учасників. У випадку з реінтеграцією ветеранів після війни комунікативні практики набувають особливого значення як механізм подолання ізоляції, стигматизації, тривожності та дезорієнтації у нових соціальних умовах. На думку Ю. Габермаса, соціальна інтеграція неможлива без інституціоналізованих форм комунікації, які створюють простір взаєморозуміння між індивідами та соціальними інституціями [25, с. 132]. Його концепція «комунікативної дії» дозволяє розглядати взаємодію між ветеранами, державою, громадами та громадськими організаціями як простір, у якому виробляються нові соціальні ролі, ідентичності та механізми довіри.

Одним із центральних викликів для українських ветеранів є втрата відчуття приналежності до цивільного суспільства після повернення з війни. Як показують дані досліджень, понад 19% ветеранів повідомляють про погіршення почуття зв'язку з громадою після завершення військової служби, тоді як серед жінок-ветеранок цей показник сягає 24% [1, с. 19]. Таке відчуження часто є результатом дефіциту ефективної комунікації – як у міжособистісному вимірі, так і на рівні публічної інформаційної політики. Згідно з дослідженням М. Кастельса, сучасне суспільство функціонує у режимі мережевої комунікації, в якій доступ до інформації та вміння взаємодіяти є вирішальними для соціальної мобільності та включеності [25, с. 78].

У контексті інтеграції ветеранів комунікація виконує декілька ключових функцій. По-перше, це функція відновлення довіри до соціальних інституцій. Результати опитувань показують, що найбільшу довіру серед ветеранів мають Збройні сили України (88%), тоді як рівень довіри до урядових структур, політичних партій та місцевої влади залишається значно нижчим [1, с. 23]. Саме через ефективну інформаційну політику можна підвищити прозорість

рішень і зменшити рівень недовіри. Публічне визнання заслуг ветеранів, інклюзивна риторика та підтримка через інформаційні кампанії – це приклади комунікативних інтервенцій, які здатні змінити сприйняття ветеранів суспільством і зменшити соціальну дистанцію між ними та цивільними.

По-друге, комунікація виступає інструментом подолання стигми. Як показують соціальні дослідження, ветерани часто уникають звернення по допомогу через страх бути не зрозумілими або осудженими. Високий рівень замовчування проблем психічного здоров'я, зокрема ПТСР, створює бар'єри до терапевтичної та соціальної реінтеграції [12, с. 1]. На думку А. Кляйнмана, мовленнєві практики навколо психічного здоров'я мають вирішальне значення для легітимації досвіду страждання та формування культури емпатії [29, с. 12]. Відтак, ветеранські організації, групи підтримки, психологічні центри повинні не лише надавати послуги, а й виступати просторами безпечної комунікації, де досвід ветеранів визнається, а не маргіналізується.

По-третє, комунікація є засобом мобілізації соціального капіталу. Теорія соціального капіталу П. Бурдьє та Р. Патнема підкреслює, що стійкість індивідів залежить від кількості та якості соціальних зв'язків [30, с. 138]. Ветеранські заходи, локальні ініціативи, спільні проєкти у громадах створюють комунікативне поле, в якому формуються нові зв'язки довіри, взаємодопомоги й солідарності. Показово, що 76% опитаних ветеранів вважають наявність стабільного доходу ключовим фактором інтеграції, а 29% вже беруть участь у групах підтримки [1, с. 21]. Це свідчить про важливість практично орієнтованих, але водночас комунікативно інтенсивних ініціатив.

Ветеранські організації відіграють особливу роль у посередництві між ветеранами та державою, між особистим досвідом і публічною політикою. Вони стають медіаторами, які здійснюють переклад між мовою інституцій та мовою травми. Як показує дослідження О. Dwyer, у контекстах, де держава не може забезпечити персоналізовану підтримку, саме громадські ініціативи виступають рушіями інклюзивності через горизонтальну, довірчу комунікацію [31, с. 94].

Не менш важливим є і комунікативний аспект цифрових медіа. Соціальні мережі та месенджери виявились найбільш ефективними каналами взаємодії з ветеранами, що особливо актуально в умовах мобільності, недовіри до офіційних структур і потреби в оперативному зворотному зв'язку [1, с. 17]. Ці платформи не лише полегшують доступ до інформації, але й сприяють самовираженню, взаємопідтримці та формуванню цифрових спільнот, у яких можлива комунікація без стигматизації.

Узагальнюючи, слід зазначити, що комунікація в процесі соціальної інтеграції ветеранів є не другорядним інструментом, а структурною передумовою успішної реінтеграції. Вона охоплює як інтерперсональний, так і інституційний рівень, від інтимної розмови у групі підтримки до державної інформаційної кампанії. Стратегії ефективної комунікації мають бути чутливими до гендерних, культурних і психологічних відмінностей, враховувати травматичний досвід, зміни у сприйнятті ідентичності та суспільні уявлення про військову службу. Без побудови відкритого, поважного та інклюзивного комунікативного середовища соціальна інтеграція ветеранів залишатиметься формальною, а не дійсно включеною у тканину суспільного життя.

Роль комунікації у процесах соціальної інтеграції особливо актуалізується на тлі того, що поняття «ветеран» за останнє десятиліття набуло кардинально нових смислів. Коли раніше це слово здебільшого асоціювалося з людьми похилого віку, які брали участь у Другій світовій війні, то від 2014 року, з початком російської агресії на Донбасі та подальшим повномасштабним вторгненням, ветеранський контингент значно омолодився й розширився. Через це розв'язання питань соціальної підтримки військових, які повертаються з фронту, вимагає нового підходу до формування суспільного діалогу та ефективної взаємодії між державою, громадськими організаціями та самим ветеранським середовищем.

Комунікація в цій ситуації має мультиміріне завдання. По-перше, вона слугує джерелом інформування як самих ветеранів, так і громадськості про

вже наявні та нові проекти з реінтеграції. Як свідчить низка державних ініціатив, зараз діють масштабні програми психологічної підтримки, фізичної реабілітації та професійного навчання військових, а також активізуються недержавні ініціативи в галузі арттерапії та ветеранського підприємництва [45, с. 3]. Проте, щоб ці можливості стали справді доступними, ветеран повинен отримувати оперативну та зрозумілу інформацію, а громада має розуміти, як їй долучатися до процесів соціальної адаптації екскомбатантів. У цьому полягає перша функція комунікації – просвітницька та інформаційна.

По-друге, спілкування між державними структурами та ветеранськими спільнотами дає змогу коригувати стратегії реінтеграції, враховуючи реальні потреби військових та їхніх родин. Згідно з нещодавніми прогнозами, після перемоги над російською агресією в Україні очікується до п'яти мільйонів ветеранів і членів їхніх сімей [17, с. 2]. Такий масштаб викликає необхідність всебічної комунікації на різних рівнях: від законодавчого (внесення змін у держпрограми) до місцевого (налагодження каналів довіри у громадах). Через діалог органів влади з ветеранськими організаціями можна ефективніше планувати, наприклад, розвиток мережі реабілітаційних центрів чи формування сприятливих умов для навчання й працевлаштування.

По-третє, якісна комунікація допомагає долати суспільні стереотипи й бар'єри, пов'язані з психологічним станом ветеранів, а також з можливими упередженнями роботодавців щодо «професійної придатності» екскомбатантів. У межах проекту «Робота для ветерана є!» впроваджується практика активного інформування HR-фахівців та працедавців про особливості взаємодії з колишніми військовими, їхні можливі потреби та сильні сторони [14, с. 4]. Подібні заходи мають потужний комунікаційний ефект: через публікації, тренінги та відкриті зустрічі формується більш дружнє й адекватне ставлення до ветеранів на ринку праці.

По-четверте, комунікація необхідна і для підтримки внутрішнього діалогу всередині ветеранської спільноти. Досвід Veteran Hub чи інших аналогічних організацій демонструє, що можливість поспілкуватися з людьми,

які мають схожий бойовий досвід, суттєво знижує ризики ізоляції, розвиває взаємодопомогу та підвищує стійкість до стресу [46, с. 11]. Групові зустрічі, підтримувальні чати, консультації з фахівцями – усе це працює як «горизонтальна» комунікаційна модель, де ключова роль належить самій ветеранській спільноті.

По-п'яте, значну роль відіграє публічний вимір комунікації – зв'язки з медіа та соціальними мережами. Завдяки інформаційним кампаніям суспільство дізнається про реальні успіхи та проблеми фронтовиків. Тут особливо важливим стає дотримання етичних принципів у висвітленні ветеранської тематики. Посібники на кшталт «Як писати про ветеранів» від Українського ветеранського фонду [19, с. 2] роблять акцент на тому, що героїзація чи драматизація повинні бути збалансовані роз'ясненнями про реальні потреби людей, які пережили бойові дії. Так формується адекватний образ ветерана як громадянина, що «заплатив більше, ніж податки», і повертається до мирного життя з бажанням розвитку та участі в суспільних процесах.

Окрім цього, необхідно враховувати роль сімей військових. Спеціалізовані програми чи ініціативи, на кшталт посібника з батьківства під час війни або сімейної арттерапії, потребують систематичної комунікації з боку держорганів, профільних міністерств та громадських об'єднань, щоби члени родин могли вчасно дізнаватися про можливості психологічної або матеріальної допомоги. Якщо між родинами і спеціалістами існують прозорі канали зв'язку, це зменшує ризик сімейних конфліктів, спричинених бойовим стресом, та підтримує більш гармонійне повернення бійця до побуту.

Загалом, центральне місце комунікації в реінтеграційних процесах є закономірним, оскільки саме через постійний обмін інформацією, контактами й емоційною підтримкою вибудовується стале середовище для ветеранів. Вчасно розроблені інформаційні кампанії, прозорі механізми зворотного зв'язку, фокус на міжособистісному й публічному діалогах – усе це забезпечує суспільству здатність успішно прийняти до свого лона тих, хто пройшов війну.

Комунікація відкриває перспективу не лише «відновити» ветеранів, а й розкрити їхній професійний та громадянський потенціал. У результаті виграють обидві сторони: військові знаходять себе в новому, мирному контексті, а цивільна частина спільноти, розуміючи воєнний досвід і мотивації ветеранів, отримує сильних, патріотично налаштованих учасників у будівництві майбутнього України.

1.3 Методологічні підходи до вивчення комунікаційних аспектів інтеграції військовослужбовців

Вивчення процесів інтеграції військовослужбовців після завершення активної служби, особливо у контексті збройного конфлікту, що триває в Україні, вимагає не лише міждисциплінарного, але й методологічно точного підходу. Сучасна наукова думка пропонує кілька ключових парадигм і підходів до аналізу цього явища, кожна з яких відкриває нові перспективи для розуміння ролі комунікацій у процесі адаптації військових до цивільного життя. Власне комунікаційний аспект, який охоплює як інституційні, так і міжособистісні рівні, потребує окремого аналітичного розгляду крізь призму соціальних, психологічних, культурних та політичних наук.

Одним із найбільш вживаних підходів до аналізу інтеграції є соціоконструктивістська перспектива, яка акцентує на тому, що досвід військовослужбовців формується у взаємодії з навколишнім соціальним середовищем і опосередковується комунікаційними практиками. Як зазначає Е. Гоффман, процеси соціальної ідентифікації ветеранів пов'язані з поняттям «зміни ролі», де перехід з військової до цивільної ідентичності супроводжується символічними актами і реінтерпретацією власного досвіду [26, с. 135]. Саме через комунікацію з громадою, медіа та інституціями формується новий соціальний образ військовослужбовця – не лише як героя, а як активного громадянина, учасника суспільних процесів. Комунікативна

взаємодія стає простором, де відбувається символічна реконструкція ветерана в очах суспільства і самого себе.

Інший важливий підхід – інституційно-комунікативний, що бере свій початок у працях Ю. Габермаса, зокрема в його концепції публічної сфери як простору, де можливий рівноправний діалог між владою та громадянським суспільством [42, с. 85]. Ця теорія дає змогу розглядати комунікацію як механізм інтеграції ветеранів через участь у суспільному дискурсі, прийняття рішень, обговорення політик. Інформаційна прозорість державних структур, доступність комунікаційних каналів для ветеранів і відкритість суспільства до діалогу є фундаментальними передумовами для успішної реінтеграції. Як показує дослідження S. Goldenberg і A. Febbraro, відкритий характер організаційної культури оборонних інституцій сприяє ефективній міжособистісній комунікації між військовими та цивільними акторами, знижуючи рівень конфліктності та недовіри [33, с. 17].

У межах психологічного підходу вагоме місце посідає теорія посттравматичного зростання (Posttraumatic Growth Theory), запропонована Т. Тедеші та Л. Калхуном. Ця концепція базується на визнанні того, що повернення з війни не обов'язково веде до деструкції особистості, а може стати основою для нової ідентичності, що формується через підтримувальну комунікацію – зокрема, в межах груп взаємодопомоги, психотерапевтичних інтервенцій та родинного спілкування [23, с. 10]. Комунікація в цьому разі виконує функцію «переписування» травматичного досвіду – через наратив, діалог, спільне осмислення. Важливу роль тут відіграє якісний методологічний інструментарій: інтерв'ю, біографічні методи, аналіз особистих історій.

У соціологічних дослідженнях інтеграції військовослужбовців до цивільного життя все більше використовуються методи аналізу дискурсу – як спосіб виявити, яким чином в офіційних і неофіційних комунікаціях формуються уявлення про ветеранів. Зокрема, дослідження R. Bossard демонструє, що в армії існують специфічні лідерські дискурси, які впливають

на подальшу соціальну поведінку військових після демобілізації [33, с. 29]. Аналіз таких дискурсів дозволяє виявити, які смислові матриці (наприклад, патерналізм, гіпермаскулінність, героїзація чи сакралізація) впливають на сприйняття ветерана в суспільстві, а також як це впливає на готовність роботодавців, соціальних служб, громад приймати військовослужбовців у свої структури.

Не менш актуальним є використання теорій адаптації, зокрема моделі культурного шоку Калверта та Беррі, які можна екстраполювати на ситуацію повернення військових до мирного життя. Адаптація у цьому контексті розглядається як динамічний процес, де комунікаційна компетентність, навички міжособистісного діалогу та соціальної навігації стають ключовими. Як зазначає Дж. Філлімор у своїй праці про гендерні аспекти інтеграції, соціальні навички і комунікація з владою, ринком праці, громадськими організаціями є критичним ресурсом успішної адаптації [33, с. 236].

Особливо важливо, що ці комунікації не повинні бути асиміляційними – тобто не мають вимагати «стирати» військовий досвід, – а, навпаки, сприяти його переосмисленню та інтеграції у мирне середовище.

Окрему увагу заслуговує медіалінгвістичний аналіз – дослідження мови, якою описуються ветерани у медіа, політичному дискурсі та соціальних мережах. Аналіз таких дискурсів дозволяє виявити, як суспільство репрезентує (або не репрезентує) досвід військових, які моделі інтеграції пропонуються, як зміщується фокус з воїна на жертву або з героя на «проблему».

Усе це вказує на те, що вивчення комунікаційних аспектів інтеграції військовослужбовців має спиратися на поєднання класичних соціологічних та культурологічних підходів з сучасними критичними та інтерактивними методологіями. Особливого значення набуває міждисциплінарність: лише об'єднання знань з соціальних комунікацій, психології, лінгвістики, медіазнавства та політичної науки дозволяє повною мірою описати складну, багатогранну динаміку повернення військового до мирного життя.

Актуальність цього напрямку лише зростатиме в міру розгортання поствоєнної трансформації українського суспільства, і саме методологічна чутливість дозволить науковцям виявити ті глибинні смисли, що лежать поза межами офіційної статистики чи політичної риторики.

РОЗДІЛ 2 КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЦИВІЛЬНЕ ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ПОГЛЯД

2.1 Вплив воєнного досвіду та військової служби на комунікаційні практики військовослужбовців

Комунікаційні практики військовослужбовців у період активних бойових дій та військової служби формуються в умовах підвищеної соціальної напруги, інституційної дисципліни, постійної загрози життю й, водночас, необхідності збереження людяності та емоційної стійкості. Саме тому комунікація в армії, на відміну від цивільної, є специфічним феноменом, у якому стикаються і формалізовані, і неформальні рівні взаємодії, вплив бойового досвіду на мовні стратегії, ритуали, семантику повідомлень і символіку мови. У науковому дискурсі це питання осмислюється як на перетині соціології, психології, культурології, так і лінгвістики.

Одним із ключових факторів трансформації комунікаційних практик у військовому середовищі є саме бойовий досвід – досвід, який змінює уявлення про безпеку, життя, смерть, довіру, підтримку та солідарність. Дослідники зазначають, що військовий досвід породжує унікальну форму «бойового братерства», яка реалізується через специфічну невербальну й вербальну комунікацію: стислі репліки, коди, міміку, погляди, дотики, які набувають символічної ваги й функціонують як засоби швидкої і точкової взаємодії в екстремальних умовах [33, с. 18].

Психологічний аспект цієї трансформації досліджено у працях вітчизняних та зарубіжних авторів. Так, М. МакГлінчі та його колеги наголошують, що пережитий воєнний травматичний досвід змінює не тільки психологічну структуру особистості військового, а й структуру його комунікації. Мова ветерана набуває фрагментарності, символізму, кодування емоцій у метафори, уникає прямого опису болісного досвіду [33, с. 20].

Українські дослідники також звертають увагу на специфіку комунікації серед військовослужбовців, зокрема у контексті війни Росії проти України. У дослідженнях М. Навальної та Н. Костюк аналізуються комунікативні стратегії, які військові використовують для подолання травматичного досвіду: іронізація, евфемізми, мовчання як захисна реакція [36, с. 72].

Військова комунікація також підпорядковується ієрархічним структурам, що задає жорсткі параметри мовленнєвих актів. Як зазначають дослідники проблем соціальної адаптації, у військовому середовищі діє високий рівень нормативності, де кожен комунікативний жест або вислів може бути підпорядкований командному принципу – від команди до доповіді, від доповіді до звіту, що значно відрізняє військову комунікацію від цивільної [23, с. 1075].

Водночас, у неформальній комунікації військових домінують жаргонізми, які виконують функцію зниження тривожності, створення групової ідентичності та дистанціювання від страху. Як зазначають G. R. Bond та колеги, використання «внутрішньої мови» допомагає ветеранам швидше адаптуватися до групи підтримки, але може утруднювати комунікацію з цивільним середовищем [24, с. 284].

Важливе місце займає феномен «моральної тиші» – відмова говорити про певні речі або навмисне мовчання у зв'язку з непереносимістю пережитого. У дослідженні, присвяченому емоційній адаптації, наголошується: не все можна описати словами, бо деякий досвід лежить поза межами мови, в зоні екзистенційного болю [34, с. 31].

Зміна комунікативної етики військовослужбовців після повернення до мирного життя проявляється і в комунікативній ізоляції. Як зазначено у спільному дослідженні J. Spikol, J. Ross та E. McGlinchey, ветерани часто стикаються з нерозумінням: те, що для них є звичним – сигнали небезпеки, мова тілесної тривоги, функціональні жаргони – у мирному соціумі сприймається як дивне або навіть загрозливе [44, с. 17].

Формування альтернативних форм комунікації – через мистецтво, письмо, музику, меми – також є реакцією військових на недовіру звичної мови у вираженні досвіду війни. Як свідчать аналітики, ці комунікативні стратегії часто використовують метафору, еліпсис, символ, іронію як форми «безпечного висловлювання» травматичного досвіду [4, с. 119].

Воєнний досвід як екстремальна життєва подія формує специфічний комунікативний профіль особистості військовослужбовця. Цей профіль визначається не лише контекстом бойових дій, а й тривалим перебуванням у середовищі з чітко ієрархізованими правилами, нормативно жорсткими формами комунікації та особливою етикою професійного братерства. Комунікаційні практики військових, сформовані у фронтових умовах, перетворюються на механізми адаптації, виживання, згуртованості, а також репрезентації нової соціальної ідентичності, яка виникає внаслідок травматичного досвіду [33, с. 16].

Комунікативна поведінка військових не лише виконує інформативну функцію, а й служить інструментом регуляції афективної взаємодії в умовах загрози, емоційної нестабільності або втрати контролю над ситуацією. Саме тому такі практики часто тяжіють до лаконічності, обмеженого емоційного спектру та ритуалізованих форм мовлення [35, с. 82].

Психолінгвісти фіксують, що у фронтовій комунікації формується особливий дискурс, позначений підвищеним рівнем лексичної компресії, частим вживанням жаргону, скорочень, символічних позначень об'єктів і дій, що свідчить про прагнення зберегти час і зменшити когнітивне навантаження в умовах підвищеного ризику [34, с. 30].

Під час бойових дій військові втрачають не лише фізичні та соціальні ресурси, а й символічні – зокрема, довіру до мовних практик, які втрачають свою звичну силу. У відповідь на це формується «інституціалізована довіра» до мови наказу, сигналу, скороченого вербального коду, що передається в рамках вертикальної субординації [33, с. 21].

У польових умовах комунікація набуває ознак так званої адаптивної лінгвістичної економії, що виявляється в тенденції до редукції складних синтаксичних конструкцій, упрощення висловлювань та переважання індикативного способу мовлення [5, с. 67].

У посттравматичному періоді, після демобілізації або ротації, ветерани часто демонструють феномен так званої комунікативної фрустрації – коли звичайні мовні коди мирного життя сприймаються як неефективні або недостатні для вираження фронтового досвіду. Ця фрустрація проявляється у труднощах із самоартикулюванням, униканні певних тем, агресивній реакції на спроби емоційного включення сторонніх осіб, а також у формуванні так званих «комунікативних бар'єрів мовчання» [12, с. 1].

Як зазначає Ю. Габермас, спілкування є не лише обміном інформацією, а формою етичного узгодження соціальних дій у спільноті [6, с. 2]. У випадку ветеранів бойових дій формується новий тип комунікативної етики – етика свідчення. Це спроба не просто розповісти про події, а знайти автентичну форму для репрезентації досвіду, який часто виходить за межі доступного мовного опису. Ця етика тяжіє до художньої мови, до символізму, до форм напівмовчазної присутності: тату, жест, пісня, меморіал, військовий щоденник [45, с. 4].

Починаючи з 2014 року, українські військовослужбовці розвивають специфічну культурну форму військового наративу. Фронтowa комунікація не лише конституює ідентичність, але й формує певну спільноту смислів, у межах якої народжуються афористичні вислови, своєрідний військовий фольклор, що слугує не лише маркером належності до «своїх», але й засобом адаптації до нових реалій [4, с. 6].

Особливе місце займає гумор як комунікативна стратегія виживання. Як підкреслюється в аналітичних дослідженнях, людина в екстремальній ситуації інтуїтивно використовує гумор як спосіб дистанціювання від страху та болю, збереження ідентичності в умовах дегуманізації [1, с. 18].

У контексті феноменологічного підходу, дослідники зазначають, що досвід тілесної травми, постійного фізичного напруження, болю, втоми, змінює не лише способи говорити, але й способи слухати, бути в контакті, мовчати. Мовчання військового – часто глибше за промову, воно може бути актом пам'яті, поваги, внутрішнього діалогу з тими, хто не повернувся [35, с. 213].

Отже, військовий досвід радикально перетворює комунікативну парадигму особистості: від механізмів виживання – до трансформації ідентичності, від мовних скорочень – до мовчазної рефлексії, від функціональної комунікації – до глибоко символічної. Він народжує нову соціальну граматику, в якій слово набуває не лише сенсу, а й ваги, а іноді – навіть тиші.

2.2 Роль медіа та публічного дискурсу у формуванні образу військовослужбовця та процесу його інтеграції

У контексті сучасних гібридних конфліктів, зокрема російсько-української війни, роль медіа у формуванні соціальних образів, зокрема образу військовослужбовця, набуває надзвичайної значущості. Інформаційний простір, у якому відбувається інституціоналізація військової присутності в масовій свідомості, стає не лише каналом передачі новин, а й механізмом конструювання суспільної легітимації, моральної підтримки, символічного статусу і політичного капіталу армії. Медіа-дискурс, як зазначає Т. А. ван Дейк, не є нейтральним; він відображає й одночасно формує соціальні структури влади, домінування й нерівності через процес ідеологічної фільтрації подій [48, с. 166].

Образ військовослужбовця в українському медіапросторі після 2014 року, а особливо після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, зазнав суттєвих трансформацій. Від зображення «анонімного солдата» він еволюціонував до конкретного, часто персоніфікованого героя або героїні

з чіткою ідеологічною функцією. Як зазначає М. Navalna у співавторстві з N. Kostusiak, ЗМІ в Україні відіграють центральну роль у формуванні позитивного іміджу Збройних сил та створенні культурного контексту, у якому війна набуває національного сенсу [36, с. 70].

Особливу увагу в сучасному медійному полі слід звернути на роль жанрових і наративних структур, що використовуються для формування образу військового. У телевізійних, газетних і цифрових форматах спостерігається активне використання технік сторітелінгу, персоналізації, включення елементів документалістики й емоційних цитат. Це дозволяє, з одного боку, знизити дистанцію між суспільством і армією, а з іншого – задати чіткі моральні орієнтири в умовах інформаційної турбулентності. Як зазначає Y. Nikolaets, саме такі наративи перетворюють окремі історії військових на елементи регіональної ідентичності та національної пам'яті [38, с. 90].

Медіа репрезентують різні типи військових фігур: герой/героїня, жертва, свідок, гуманітарій, професіонал. Згідно з аналізом, поданим у дослідженні E. Mamontova, український медіа-дискурс останніх років поступово відходить від патерналістських моделей репрезентації, де військовий – виключно чоловік-захисник, і переходить до більш інклюзивних конструкцій, у яких жінка-військовослужбовиця зображується як рівноправна учасниця бойових дій [32, с. 139].

Важливим аспектом є також взаємозв'язок між медійною репрезентацією військовослужбовця та процесами його інтеграції у повоєнне суспільство. Як зазначає I. Volianuyk, медіа-дискурс, який героїзує фігуру військового, не завжди створює умови для його реальної реінтеграції після повернення – адже ідеалізовані образи можуть вступати у конфлікт із буденністю мирного життя [47, с. 50].

Сучасні дослідження в галузі критичного дискурс-аналізу також підкреслюють роль мас-медіа в нормалізації певних ідеологем, пов'язаних із військовою службою. Як зауважує N. Zhukova, саме структура медіа-тексту визначає, яке повідомлення буде прочитане як центральне, а яке – як

периферійне; це формує культурну ієрархію тем і образів у публічному просторі [5, с. 65].

Водночас, не менш важливою є критика інституційної пропагандистської функції медіа. Так, О. Melykh і А. Korbut наголошують, що в умовах гібридної війни розмиті межі між журналістикою, пропагандою та культурною політикою – і саме це дозволяє медіа не тільки відображати, але й конструювати образи «своїх» і «чужих» [34, с. 30].

З огляду на викладене, публічний дискурс у ЗМІ не лише конструює образ військовослужбовця, а й виконує функцію моральної легітимації армії як інституту. Водночас, він бере участь у соціалізації широких верств населення щодо прийнятності військових дій, героїзму, жертви та справедливості. Питання інтеграції військовослужбовців після завершення бойових дій, формування відповідального ставлення до їхніх потреб, психоемоційної підтримки та суспільного визнання також багато в чому залежить від того, яким чином медіа формують дискурс війни та миру.

Сучасна журналістика в умовах повномасштабної війни Росії проти України переживає трансформацію, що не має історичних аналогів за масштабами й глибиною впливу на професійні стандарти, етику, формат подачі матеріалів і навіть безпекові аспекти професії. В цих умовах зростає значення журналіста не лише як комунікатора, а як свідка, посередника і навіть активного учасника інформаційного спротиву. Реальність, у якій журналісти працюють під обстрілами, на фронті, в умовах окупації або в щільному контакті з травмованими людьми, вимагає від них не лише фахової підготовки, а й стійкості, емоційної витримки та етичної рефлексії.

Після 24 лютого 2022 року журналістика в Україні зіткнулась із новим викликом – висвітленням воєнної реальності в умовах гібридної війни та інформаційного терору з боку Росії. З одного боку, журналісти мають бути голосом правди й джерелом верифікованої інформації, з іншого – вони не можуть наражати на небезпеку військові частини чи цивільне населення, тому змушені балансувати між обов'язком інформувати та обов'язком не

нашкодити. Цей баланс часто супроводжується внутрішнім конфліктом, оскільки розповідати правду і водночас дотримуватись військової цензури – це не просто професійна дилема, а щоденна практика.

Яскравим прикладом є діяльність журналістів «Суспільного», які в перші дні окупації Херсона залишалися в місті та документували захоплення адмінбудівель, мітинги херсонців проти російських військ, перші випадки викрадення активістів. Усі ці матеріали були підписані ініціалами або публікувались без імен журналістів, адже загроза для їхнього життя була реальною. Проте саме ці кадри з мітингів стали доказами для міжнародних журналістських і правозахисних організацій.

Додатковою особливістю української журналістики у воєнний час є зближення професійного й громадянського виміру. Багато журналістів стали волонтерами, почали займатись евакуацією, збором коштів або навіть приєднались до Сил оборони. Це розмиває межу між спостерігачем і учасником подій, ставить перед журналістом питання про межі нейтральності та етичності. Наприклад, відома журналістка і документалістка Вікторія Рощина була двічі викрадена російськими військовими за свою активну журналістську діяльність на тимчасово окупованих територіях. Її матеріали для «Громадського», зокрема про маріупольських підпільників, не лише мали високу документальну цінність, а й стали доказами воєнних злочинів.

Також з'явилися нові формати журналістської роботи – зокрема, значне поширення отримала журналістика даних і OSINT-журналістика (з аналізу відкритих джерел), що дозволяє зменшити фізичні ризики та одночасно отримувати важливу інформацію про бойові дії, логістику ворога, гуманітарну ситуацію. Прикладом є проєкт «DeepState», створений волонтерами, але активно використовуваний медіа, які перевіряють і доповнюють дані з відкритих джерел. Це свідчить про тісну взаємодію медіа та громадянського суспільства в умовах війни.

Важливим елементом трансформації журналістики є психологічне виснаження самих журналістів. Робота в умовах хронічного стресу, щоденних

новин про загибель цивільних і колег, емоційна участь у подіях створюють передумови для професійного вигорання. У відповідь на це в 2023 році було створено низку ініціатив із психологічної підтримки журналістів, зокрема програму від «Інституту масової інформації» та ГО «Платформа прав людини», які надають анонімні консультації й групову терапію для представників ЗМІ.

Паралельно, зросла потреба у високому рівні фактчекінгу. У світі, де фейки поширюються зі швидкістю світла, а російська пропаганда транслює паралельну реальність, українські журналісти взяли на себе роль «інформаційної армії». Відділи фактчекінгу, як-от StopFake, VoxCheck або «По той бік новин», стали ключовими гравцями в боротьбі за правду. Їхні матеріали використовуються не тільки всередині країни, а й міжнародними медіа як джерело перевіреної інформації.

Окремо варто згадати трансформацію етичних стандартів. У мирний час журналістика прагне до об'єктивності, неупередженості, балансу думок. У воєнний – об'єктивність часто поступається принципу «не зашкодь» або «не допоможи ворогу». Це не лише етична дилема, а й новий формат відповідальності. Наприклад, журналіст може знати деталі контрнаступу чи пересування ЗСУ, але свідомо не оприлюднює їх, навіть якщо це знижує інформаційну цінність матеріалу. Українські редакції активно співпрацюють із військовими щодо формату матеріалів: blurred-зони, знеособлені інтерв'ю, нечіткі геолокації – усе це стало нормою.

Нарешті, ще однією особливістю є активна участь українських журналістів у міжнародних інформаційних кампаніях. Саме їхні матеріали, репортажі, документальні фільми стали основою для звітів Amnesty International, Human Rights Watch, ООН. Багато журналістів пройшли навчання з міжнародного гуманітарного права, щоб не просто розповідати, а документувати злочини для майбутніх судів. Так, журналістка Катерина Сергацкова з «Zaborona» створила серію матеріалів про злочини в Ізюмі, що використовуються міжнародними слідчими групами.

Усі ці приклади свідчать: сучасна українська журналістика – це не лише про слова й кадри, а про вибір, ризик, стратегію й участь у боротьбі. Професія журналіста трансформується в умовах війни в багатовекторну, емоційно навантажену, стратегічно важливу діяльність, де кожне слово може рятувати або коштувати життя.

2.3 Концепція подкасту як медіапродукту для підтримки соціальної інтеграції ветеранів

Подкаст, як медіапродукт для підтримки соціальної інтеграції ветеранів набуває особливого значення з огляду на нинішні реалії російсько-української війни, коли потреба в дієвих способах комунікації та психологічної підтримки є критичною. Основна ідея такого подкасту полягає в створенні безпечного комунікативного простору, де голос ветерана стає центральним, а розповіді про особистий досвід не лише інформують і розширюють суспільне розуміння про військову службу, а й сприяють формуванню позитивного образу ветерана як активного учасника мирного життя. У контексті попередніх досліджень з медіа і соціальної інтеграції, формат подкасту демонструє здатність до глибокої емпатійної комунікації, залучення аудиторії на емоційному рівні, а також утримання її уваги завдяки особливій близькості й невимушеності розмови.

Сутність і мета подкасту полягають в тому, щоб об'єднати ветеранів, фахових психологів, соціальних працівників і широку громадськість у форматі розмовних випусків, де кожен випуск зосереджений на конкретній темі інтеграції: пошук роботи, реінтеграція в родинне середовище, подолання посттравматичного стресового розладу, юридичні аспекти отримання пільг, формування громадських ініціатив. Кожен епізод передбачає участь одного чи кількох ветеранів, які діляться власними історіями, пояснюють, як вони стикалися з різними викликами і як їх долали, при цьому експерт (психолог, юрист, волонтер) може надавати фахову консультацію чи коментар у формі

дружньої бесіди. Така побудова контенту створює, по-перше, відчуття автентичності голосу ветерана, по-друге, забезпечує прагматичну користь для слухачів, адже інформацію вони сприймають через особисті кейси, а отже охочіше довіряють їй. В емоційному плані формат подкасту дозволяє говорити про травматичні події з огляду на психологічну безпеку: на відміну від відеоінтерв'ю, голосова подача стимулює відкритість і мінімізує дискомфорт щодо публічного зображення ветерана.

Завдання такого подкасту багатопланові. По-перше, це просвітницька місія: аудиторія (як військові, так і цивільні) отримує достовірну інформацію про можливості психологічної допомоги, про державні та громадські програми підтримки, а також про історії успішних практик реінтеграції. По-друге, подкаст виконує функцію соціального містка, долучаючи людей з різними досвідами та демонструючи, що ветеран може бути не лише об'єктом жалю або героїчного оспівування, а активним учасником суспільного життя. По-третє, аудіоформат дає широкий простір для розгортання емоційних історій, особливо коли йдеться про вразливі аспекти, як-от посттравматичний стресовий розлад чи потреба в адаптації до мирної професії. Тут допомагає можливість слухати епізоди в зручний час і темп, часто наодинці, що сприяє більш глибокому особистому залученню слухача. По-четверте, через подкаст можна проводити спеціалізовані рубрики: наприклад, «Запитай експерта», де ветерани й члени їхніх сімей ставлять запитання адвокатам чи психологам; або «Історія одного повернення», що зосереджена на конкретній людині, яка успішно змінила військову кар'єру на цивільну та готова поділитися порадами.

Можливості використання такого контенту багатогранні. З технологічного боку, подкаст можна розміщувати на безкоштовних платформах, як-от SoundCloud, Anchor або Spotify, а також вбудовувати у власний сайт ветеранської організації чи громадської ініціативи, що підвищує доступність та поширює потенційну аудиторію. Паралельно передбачено синергію з соціальними мережами: короткі відеоанонси в TikTok чи Instagram

можуть популяризувати кожен випуск. У публічних бібліотеках або просторах для ветеранів можна організовувати «подкаст-клуби» для колективного прослуховування й обговорення епізодів, що розширить комунікативний і терапевтичний ефект. Саме такий інтерактивний формат було апробовано в кількох громадах на Київщині в 2023 році, де ветерани збиралися разом раз на тиждень, слухали випуск і обговорювали спільні проблеми – це допомогло сформувати групи взаємодопомоги, за свідченнями самих учасників.

Очікувані результати від впровадження подкасту як інструменту соціальної інтеграції ветеранів передбачають кілька рівнів. На рівні індивідуальному – це зменшення відчуження та ізоляції, збільшення впевненості ветерана у власній потребі й цінності, поява додаткових мотиваційних факторів до пошуку роботи, навчання, побудови бізнесу. На рівні сім'ї – зростання розуміння, з боку близьких, емоційного та психологічного стану бійця, наявність емпатійного ресурсу. На рівні громад – консолідація ветеранського середовища, публічна видимість успішних кейсів, залучення волонтерів і розвиток волонтерських ініціатив, які можуть співпрацювати з авторами подкастів для адресної допомоги. На рівні медійної екосистеми – формування якісного суспільного діалогу про досвід війни, зниження стигматизації та популяризація конструктивних, емпатійних моделей комунікації.

Для ефективного втілення концепції подкасту, орієнтованого на соціальну інтеграцію ветеранів, варто мислити не лише в межах звичного аудіоформату, а як про **цілісний медіапроект**, що працює на перетині документалістики, просвіти, емоційної підтримки та суспільного діалогу. Ключове тут – не просто говорити *про* ветеранів, а створити **платформу, де ветерани говорять самі**, з власних позицій, у власному темпі, через власний досвід, який не стислося до заголовків новин.

Подкаст може мати **структуру серіалу з тематичними сезонами**, кожен з яких зосереджується на конкретному аспекті реінтеграції. Наприклад, перший сезон – «*Повернення*», де кожен епізод присвячений історії бійця або

бійчині, які щойно повернулися з фронту й опинилися в складній психологічній або соціальній ситуації. Один із таких кейсів: ветеран, який після поранення змушений кардинально змінити професію. У розмові звучить його внутрішній конфлікт – ідентичність бійця, який більше не може «бігти в атаку», і виклик стати «офісним працівником». Епізод супроводжується коментарем психолога, що пояснює механізми адаптації після втрати частини функціональної ідентичності, і порадами, як уникати провини за «недостатню активність» у мирному житті.

Другий сезон може мати назву *«Новий фронт»* і розповідати про кар'єрну адаптацію: як ветерани відкривають власну справу, перекваліфіковуються, інтегруються в нові галузі. Один з епізодів – історія артилериста, який заснував крафтову пекарню у Вінниці, де наймає виключно ветеранів та ветеранських дружин. Інший – про бійчиню, яка після війни пішла в ІТ, і тепер волонтерить, навчаючи інші ветеранські спільноти цифровій грамотності. Такі історії супроводжуються міні-гайдами від експертів: наприклад, як отримати грант на бізнес від Міністерства у справах ветеранів або з якими фондами краще співпрацювати.

Третій сезон – *«Тіло. Психіка. Біль»* – має на меті працювати з найвразливішим аспектом: посттравматичним досвідом, тілесними обмеженнями після поранень, питаннями реабілітації. Один із кейсів – розмова з військовим, який втратив зір, але навчився жити з цим і навіть став громадським діячем. Інший – з учасницею бойових дій, яка в епізоді *«Психотерапія і злість»* розповідає про відчуття гніву після демобілізації та свій шлях до прийняття через групову терапію. Обов'язковий елемент такого контенту – наявність перевірених посилань у описі епізоду на центри допомоги, гарячі лінії, психологів-ветеранів, щоб слухач міг одразу звернутися за підтримкою.

Окремий блок подкасту може бути реалізований у форматі *«розмов із тими, хто поруч»*: члени родини ветеранів, батьки, партнери, діти – розповідають, як змінилося їхнє життя після повернення близької людини. Тут

можлива історія дружини, яка два роки жила з чоловіком, що мовчки носив у собі фронт, аж поки одного разу не стався емоційний зрив. Гість – системний сімейний терапевт – пояснює, як родина може підтримати ветерана, не порушуючи його меж. Інший епізод – історія доньки, яка через TikTok змогла привернути увагу до проблеми бюрократії у шпиталях, бо її батька місяць не брали на реабілітацію.

Формат подкасту дозволяє також реалізувати **внутрішні рубрики**, що підтримують динаміку:

- «*5 хвилин тиші*» – короткі особисті монологи без музики, де ветеран може просто сказати в мікрофон усе, що «накипіло»;
- «*Порада від побратима*» – 1–2 хвилини практичної поради від іншого ветерана, який вже пройшов певний шлях;
- «*Міф і правда*» – рубрика, що розвінчує популярні стереотипи, наприклад: «всі ветерани – агресивні» або «війна – це тільки про героїзм».

Щодо реалізації – перший крок, безумовно, створення **продукційної команди**. У ній мають бути:

- координатор проєкту (в ідеалі – ветеран або ветеранка),
- медіапродюсер з досвідом створення аудіоконтенту,
- звукорежисер,
- сценарист або журналіст (бажано з бекграундом у воєнній тематиці),
- комунікаційник/сммник для просування,
- психолог-консультант, який супроводжує гостей перед записом.

Платформи для розміщення:

- **Spotify, Apple Podcasts, Google Podcasts** – як основні канали;
- **YouTube** – для візуалізованих версій з титрами;
- **Instagram, TikTok, Telegram** – для промо-роликів і фрагментів;
- **Veteran Hub**, платформа «**Я – ветеран**», сторінки ГО – для поширення серед цільової аудиторії.

Особлива увага – **тестуванню епізодів** з фокус-групами: по кілька ветеранів, волонтерів, цивільних слухають пілотні випуски і дають фідбек. Це

дозволить відкоригувати темп, тривалість, інтонацію, подачу. Часто саме дрібниці (надто офіційний тон, нещирість ведучого, неавтентична музика) можуть створити відчуття «фальші», яке відштовхне слухачів.

Фінансування можливо отримати через гранти (наприклад, від **UCBI II, International Alert, House of Europe, IFES**), через фандрейзингові кампанії або в партнерстві з ветеранськими фондами. Окремий потенційний формат монетизації – патреон-платформа для слухачів, які хочуть підтримати проєкт (і отримувати бонус-контент).

Такий подкаст не лише реалізує місію медіа як соціального інструменту підтримки, а й стає **архівом новітньої історії війни**, де кожен голос – це фрагмент великої, живої, трагічної, але водночас життєствердної історії українського суспільства. Він не «про війну», а **про тих, хто після неї – живе**. І вчиться жити знову.

Реалізація подкасту як медіапродукту для підтримки соціальної інтеграції ветеранів – це не лише інструмент інформування, а ціла **медійна екосистема**, що функціонує на перетині журналістики, соціального активізму та реабілітаційної комунікації. Щоб така ініціатива дійсно працювала, вона має будуватися на глибоко продуманих, **людиноцентричних сценаріях**, які не лише транслюють досвід, а й емпатійно включають слухача в нього.

Уявімо реальні тематичні сценарії випусків, що могли б вийти у рамках подкасту, наприклад, під назвою «**Після фронту: живі голоси**». Кожен епізод – це не просто інтерв'ю, а **драматургічно вивіреним документальним нарративом**, який має внутрішній сюжет, драматичну арку та аудіовізуальне рішення.

Епізод 1: «Злам і відбудова»

Головний герой – Сергій, колишній сапер, який втратив ногу під час зачистки Харківщини. Перша частина – розповідь про день поранення, звучать фонові звуки сирени, вибуху, дихання. Сергій описує не стільки біль, скільки страх втратити контроль над тілом. Далі – реконструкція його реабілітації в Львівському центрі «Незламні», з аудіо фрагментами з палати, фоновими

голосами лікарів. Після цього – спокійна розмова про його нову ідентичність як параспортсмена, який готується до Invictus Games. Випуск супроводжується QR-кодом на платформу з ресурсами для людей із протезуванням та прикладом заповненої заявки на участь у змаганнях.

Епізод 3: «Я повернулась, але мене не чекали»

У центрі – Олена, снайперка ЗСУ, яка після повернення до рідного містечка зіштовхнулася з повною соціальною ізоляцією. «Люди боялись мене. Наче я не людина, а гвинтівка». У студії – також соціальна працівниця, яка супроводжувала Олену під час оформлення документів на психологічну допомогу. Частина епізоду присвячена етапам ресоціалізації для жінок-ветеранок, стигматизації жіночого військового досвіду, а також особистому щоденнику Олени (використовуються закадрові начитки її записів). Слухач отримує лінки на ветеранські ініціативи на кшталт «Жіночий ветеранський рух» і реальні кейси з юридичної підтримки.

Епізод 6: «Мій тато воював»

Гість – 11-річний син бійця ТрО, який не повернувся з-під Бахмута. Його голос обережний, у ньому є сором, гнів і водночас гордість. «Я бачив, як мама вночі не спить. А мені снилося, що тато живий. Я намалював, як він повертається». Епізод побудовано у вигляді розмови хлопчика з дитячим психологом, яка дуже делікатно допомагає йому назвати емоції. Після – батько іншої дитини, яка втратила тата, читає листа, якого так і не встиг надіслати синові. Слухачу пропонують добірку подкастів для дітей, що пережили втрати, та посилання на проєкти на кшталт «Тато повернувся героєм».

Епізод 9: «Ветеран, якого не видно»

Історія Ігоря, який після демобілізації не мав фізичних поранень, але рік прожив у стані глибокої депресії. У його розповіді звучать паузи, уривки фраз, повтори. Це не монтажна помилка – це **свідома техніка**, яка підкреслює фрагментарність травмованої свідомості. У другій частині до розмови долучається психотерапевтка, яка пояснює механізми ПТСР, і розбирає

ситуацію на конкретних рівнях: від замикання в собі до агресії в побуті. Епізод має посилання на відкриті онлайн-групи підтримки для ветеранів.

Епізод 12: «Брат за брата»

Це розмова з побратимами, які зібрали ветеранську футбольну команду. Спочатку – жартівлива розповідь, як усе почалося з пікніка і перегляду матчу на планшеті. Потім – глибша тема: як спорт допоміг знову вчитися довіряти, торкатися, бути в команді не «на смерть», а на життя. Гостями також є капітан команди і тренер, який працює над фізичною реабілітацією учасників. Епізод закінчується записом із трибун, де сім'ї хлопців підтримують їх під час ветеранського турніру у Києві. У коментарях слухач може знайти перелік спортивних програм для ветеранів.

Додаткові формати контенту:

– *Бонусні епізоди у відеоформаті*: «зустрічі після ефіру», де ветерани діляться тим, що змінилося після запису (наприклад, хтось знайшов роботу, комусь написав старий друг).

– *Живі події*: запис публічного епізоду в ветеранському просторі з аудиторією, де слухачі можуть ставити запитання.

– *Плейлисти від ветеранів*: музика, яку вони слухали на фронті, під час відновлення, під час безсонних ночей. Коментовані добірки – з історіями, чому обрана та чи інша пісня.

– *Інтерактивна мапа історій*: географічна візуалізація – де був кожен гість, де проходив реабілітацію, де відкрив бізнес, де тепер живе.

Такий медіапроект не просто створює **подкаст як продукт**, а трансформується в **комунікаційну платформу**, яка працює на рівні особистої трансформації ветерана, колективного усвідомлення суспільством та стратегічної дії. Його цінність – у праві говорити й бути почутим, у можливості слухати без оцінки, у побудові моста між «фронтом» і «буденним», який досі болісно роз'єднаний.

Подкаст «Після фронту: живі голоси» – це не про війну. Це про життя після неї. І про те, що ми всі, кожен у своїй ролі, є частиною цього повернення.

Щоб підкреслити значущість концепції подкасту як журналістського продукту в контексті соціальної інтеграції ветеранів, необхідно зробити акцент на **інклюзивності формату та ролі сучасних медіа** у подоланні структурних бар'єрів між досвідом військових і цивільним суспільством. У сучасних умовах інформаційного перенасичення саме **подкаст** виступає одним із небагатьох форматів, здатних створити **інтимну, глибоку й етичну комунікацію**, що не лише інформує, а **трансформує** уявлення про реальність.

З точки зору **інклюзії**, подкаст дозволяє враховувати специфіку потреб різних груп ветеранів – не лише чоловіків, які були на передовій, а й жінок, людей з інвалідністю, представників ЛГБТК+ спільноти, національних меншин, а також тих, хто проходить тривалий шлях реабілітації після психотравми або втрати. Завдяки **аудіоформату**, ці історії можуть бути представлені **без візуальної стигматизації**, в голосі – без тіла, без ярликів, без зчитуваного «погляду іншого». Цей голос звучить напряду до слухача, через навушники, у форматі глибокої уваги – і саме це є ключовим для медійної етики розповіді про травму.

Так, у рамках нашого подкасту може бути реалізовано **випуск, повністю присвячений ветеранам із порушенням зору**. Наприклад, герой – Андрій, який втратив зір на війні. Його історія супроводжується **аудіодизайном**, що моделює «внутрішній простір» – з фокусом на звуки, запахи, тактильність, які для нього стали новими «інструментами орієнтації в житті». У другій частині звучить розмова з його дружиною, яка розповідає про адаптацію побуту, стосунків, батьківства. Подібні епізоди дають голос тим, хто часто залишається **невидимими навіть у ветеранській спільноті**.

У журналістиці така стратегія відома як «голоси з периферії» (**voices from the margins**), і саме вона дозволяє медіа подолати вузьке бачення ветерана як монолітної категорії. Подкаст у цьому випадку не просто канал комунікації, а **форма етичного представлення досвіду**, в якій зчитуються не лише тексти, а контексти.

Сучасні ЗМІ відіграють ключову роль у зміні наративу щодо ветеранів. Якщо раніше ветерани часто ставали частиною пропагандистських або героїзаційних шаблонів, то сьогодні незалежна журналістика прагне до **людяності й багатоголосся**. У цьому сенсі подкасти – найбільш органічний інструмент, адже вони дозволяють працювати з **довгими формами**, складними історіями, емоційною глибиною.

Важливо також, що подкаст легко інтегрується в соціальні платформи, і це дає змогу активізувати спільноти: слухачі можуть залишати коментарі, ділитися власними історіями, брати участь у відкритих записах. Це не лише зворотній зв'язок – це **створення простору діалогу**, де журналіст не є єдиним автором дискурсу, а виступає фасилітатором колективної пам'яті та соціального лікування.

Серед українських прикладів варто згадати проєкт «**Розкажи мені**» – ініціативу, спрямовану на усну історію війни через інтерв'ю. Хоч це не подкаст у класичному сенсі, але він демонструє, наскільки важливим є **голос і розповідь** як медіапрактика. Ці історії не редагуються до гладкості, не «підчищаються» – саме в цій **сирості й чесності звучання** полягає інклюзивна правда про досвід.

Тематичні фрейми майбутніх подкастів також можуть стосуватися таких напрямів:

– «Кодекс честі» – про моральні дилеми війни, коли герой ділиться, наприклад, історією відмови виконати наказ, який суперечив його переконанням.

– «Професія після форми» – історії працевлаштування, зміни кар'єри, з досвідом дискримінації або, навпаки, успішної самореалізації в новому середовищі.

– «Не мої слова» – епізоди, в яких звучать листи, що ніколи не були надіслані: до себе в минулому, до побратима, до дитини.

Особливо перспективним є **формат співтворення** – коли журналістка і ветеран разом створюють сценарій, обирають ключові моменти, працюють

над звуковим оформленням. Це дозволяє зняти дистанцію між медіа і героєм, побудувати довіру й уникнути експлуатації болю.

Отже, подкаст у журналістиці – це не тільки форма розповіді. Це **платформа соціальної відповідальності, інклюзії та спільної дії**, яка, з одного боку, зберігає стандарти професії, а з іншого – трансформує її межі на користь реальної соціальної зміни.

Проаналізувавши наявний перелік відео- та аудіоконтенту з YouTube, що так чи інакше стосується теми війни, психологічної підтримки та суспільного діалогу, можна додатково зміцнити концепцію нашого ветеранського подкасту, інтегруючи в нього найцікавіші елементи та формати, які вже успішно працюють в українському медіапросторі. Нижче – кілька ідей та прикладів, як матеріали з цих джерел можуть надихнути й доповнити наш задум:

1. **Сегменти відомих особистостей та ток-шоу**

- У деяких епізодах (наприклад, розмови Сергія Притули й Маші Єфросиніної) простежується **«ефект відвертого діалогу»**, коли публічні люди обмінюються особистими історіями. Цей стиль можна було б використати у випуску нашого подкасту, де відомі ветерани, блогери чи діячі культури обговорюють власний шлях повернення до мирного життя, але роблять це у легкому, дружньому форматі.

- Якщо у подкасті бере участь ветеран з медійною впізнаваністю, він може стати «магнітом» для аудиторії та підкреслити, що навіть знаменитостям довелося проходити складний шлях адаптації [Єфросиніна, 1:37:23].

2. **Комбінований формат бесіди з релігійними чи духовними лідерами**

- Зустрічається подкаст, де священник розмірковує про «не убий» і війну [«Подкаст «СЛОВО» про війну...», 1:19:56]. Тут можемо перейняти ідею залучення церковних чи релігійних експертів для **морально-етичної компоненти** обговорення. Наприклад, в одному з випусків могли б зустрітися

ветеран, військовий капелан і релігієзнавець – говорити про те, як поєднується релігійне бачення з реальністю бойових дій, а також про роль церкви у реабілітації [«Подкаст «СЛОВО»», 1:19:56].

3. Розмови «без фільтрів» про бойовий досвід

- До прикладу, в контенті «Hromadske» чи «САМВИДАВ» є випуски, де військові розповідають про певні операції, втрати, побут. Це дає змогу зрозуміти, як у форматі відкритої розмови люди охочіше діляться деталями, якщо відчують, що «тут немає цензури, немає офіціозу». У нашому проєкті можна робити **«неформальні вечірні епізоди»** – без зайвого шумового оформлення, з мінімальною «цензурою», щоби зберегти справжню емоцію [«Олексій Назаренко, Сергій Гнезділов / ++ подкаст» 42:49].

4. Глибинне інтерв'ю + психотерапевтичний аналіз

- У випусках із психологом Андрієм Козінчуком («У Моїй Голові») показано, наскільки важлива **професійна психотерапевтична експертиза** у публічній розмові: він пояснює механізми депресії, ПТСР, травматичних спогадів, дає поради людям, які з цим стикаються [«Подкаст про депресію» 48:28]. Це підтверджує, що в кожному епізоді нашого подкасту доречно мати спеціаліста, який «розкладає все по поличках» після емоційних історій.

5. Спеціальний епізод з військовим психологом

- Ідея: зробити один епізод, повністю присвячений роботі з емоціями після війни. Ветерани-співрозмовники описують конкретні ситуації: раптовий напад паніки в супермаркеті, роздратування, коли чують салюти чи петарди, проблеми з адаптацією в колективі. Психолог дає покрокові алгоритми, посилається на досвід, про який можна почитати чи послухати у «У Моїй Голові». Така колаборація зміцнить довіру слухачів.

6. Упор на документальну складову

- В подкасті від «The Ukrainians» (з Ярославом Грицаком, 13:46) звучить формула: «Війна зламала всі плани, але не зламала нас». Це свідчить, що навіть короткі епізоди можуть робити сильний емоційний акцент. Можна піти далі: у нашому подкасті додавати вставки реальних записів – фрагменти

голосових нотаток, листів чи щоденників. На початку кожного випуску звучить 20-секундний уривок зі «справжнього життя» героя, а далі – вже інтерв'ю в студії.

7. Мультимедійне продовження

- Оскільки в нашому списку є й відео-подкасти, добре передбачити додаткову візуальну складову, що доступна на YouTube або у TikTok-шортах. Наприклад, короткі 1-хвилинні **«візуальні тизери»**, де ветеран показує фотоспогади чи місце, де він працює після війни. Це підсилить комунікацію та залучить аудиторію, яка краще реагує на відеоконтент.

8. Крос-промоція з іншими інфлюенсерами

- В контенті від «Яніни Соколової», «Раміни» чи «Громадського» бачимо інтерв'ю з військовими, які збирають чимало переглядів та резонансу. Співпраця з цими каналами або запрошення їх ведучих на наш подкаст дасть взаємний приріст аудиторії. Так само можна було б домовитися з «У МОЇЙ ГОЛОВІ» про спільний випуск, присвячений жіночим історіям: наприклад, **«Як мами-військові повертаються до дітей після фронту?»**.

9. Формат «польового запису»

- Деякі з посилань містять елементи живих репортажів: (див. «Сюр, дим, свої – подкаст про війну та реальність без фільтрів», 39:47). Ідея: **вирушити разом із ветераном до місця, де він колись воював**, чи на його робочу локацію (автомайстерня, ферма, кав'ярня), та записати діалог на місці. Фонові звуки машини, людей, музики створять ефект присутності, а слухачі відчують історію «ногами».

10. Проблематика «хто не воював?»

- У деяких випусках (наприклад, «Дацик & Гром» або «про ухилянтів»), порушується болюче питання ухилення від служби та моральних конфліктів, коли одні воюють, а інші – «відсиджуються». У нашому подкасті можна створити випуск **«Моє рішення: не йти до війська»**, куди запросити людину, що добровільно не пішла, але активно волонтерить, і військового,

який пояснює, чому він вважає це неправильним. Така дискусія глибоко розкриє суспільні суперечності та покаже плюралізм.

Отже, орієнтуючись на **різноманітність існуючих відео- та аудіоподкастів**, ми можемо сформуванати **полімодальну концепцію**:

1. **Інклюзивний акцент**: історії різних ветеранів (чоловіків, жінок, людей з інвалідністю, національних меншин) без візуальної стигматизації, але з можливістю відеодоповнення.
2. **Журналістська етика**: поєднання «довірливої» атмосфери з документальною точністю, виклад, що не жертвує факти заради сенсацій.
3. **Розгалужена структура епізодів**: від особистих історій і терапевтичних бесід до дискусій з експертами (психологами, капеланами, волонтерами), розмов з родинами та поєднань форматів (польовий репортаж + студійне інтерв'ю).
4. **Крос-промоція** і робота з чинними медіа, щоб залучити вже існуючу ветеранську й активістську аудиторію.

На виході ми отримуємо **подкаст-метапроект**, де «Слово» отримує звукове вираження, «Місце» – геолокацію, «Голос» – суспільний резонанс. Це дозволить не просто «говорити про війну», а **зміцнити інформаційні містки** між різними прошарками суспільства, сприяючи глибшій соціальній згоді та підтримці тих, хто найбільше потребує уваги – наших ветеранів.

ВИСНОВКИ

На завершальному етапі роботи, підсумовуючи теоретичні положення та емпіричні спостереження, важливо узагальнити основні ідеї, що дозволяють побудувати цілісне уявлення про специфіку комунікації у процесі реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. У межах роботи було проаналізовано широкий спектр соціальних, психологічних, медійних і культурних чинників, які впливають на адаптаційний шлях військовослужбовців після повернення з фронту. Сформовані висновки окреслюють не лише особливості ветеранських комунікативних практик, але й актуальні запити до державної, громадської та інформаційної політики, орієнтованої на підтримку та інтеграцію цієї соціальної групи.

1. Інтеграція військовослужбовців у цивільне життя є багаторівневим міждисциплінарним процесом, що охоплює психологічну адаптацію, соціальну інклюзію, правову підтримку та, що особливо важливо у сучасному контексті, комунікаційне забезпечення. У результаті теоретичного аналізу було доведено, що повернення військових до цивільного життя – це не просто фізичне переміщення, а складна зміна ідентичності, пов'язана з новим самовизначенням, переосмисленням ролі в суспільстві, подоланням посттравматичного досвіду та формуванням нових соціальних зв'язків. Комунікація в цьому контексті виконує не лише інструментальну функцію, а є структурним чинником соціальної інтеграції.

2. Комунікаційні практики ветеранів формуються під впливом унікального воєнного досвіду, який трансформує не лише вербальну, а й невербальну поведінку, способи інтерпретації реальності, емоційні патерни та мовну етику. Як засвідчено в дослідженні, фронтowa комунікація є специфічною формою «мови виживання», що тяжіє до лаконічності, ієрархічності, жаргону, ритуалізації. Після повернення до мирного життя така мова часто не резонує із цивільним середовищем, що створює бар'єри для взаєморозуміння та посилює ізоляцію. Отже, подолання дискomунікації між

ветеранами й цивільним населенням є необхідною умовою їхньої реінтеграції, а це вимагає від суспільства емпатійного слухання, адаптивної комунікації та зміни інформаційної політики.

3. Роль медіа у процесах інтеграції виявляється подвійною: вони одночасно формують суспільне уявлення про ветерана і впливають на його самовизначення. Позитивна репрезентація військовослужбовців у публічному дискурсі сприяє легітимації їхніх потреб, моральній підтримці та формуванню довіри, проте зафіксовано й ризики героїзації, стереотипізації або надмірного емоціонального навантаження образу військового. У роботі доведено, що сталий позитивний образ ветерана має поєднувати героїчний наратив із реалістичним уявленням про виклики повоєнного життя, що дозволить суспільству краще зрозуміти потреби цих людей, а самим ветеранам – знайти власне місце в поствоєнному соціумі без тиску очікувань чи відчуття провини.

4. Подкаст як медіапродукт постає ефективним інструментом соціальної інтеграції та підтримки ветеранів. Формат аудіокомунікації забезпечує психологічну безпеку, гнучкість сприйняття, відчуття близькості та співучасті. У роботі було розроблено концепцію подкасту, що об'єднує ветеранів, експертів і широку аудиторію в комунікативному просторі підтримки, просвіти та взаємодії. Такий продукт не лише інформує про доступні можливості, а й транслює живий, непатетичний, людяний голос ветеранів, що сприяє деконструкції стереотипів, зниженню соціальної дистанції та підвищенню довіри. З огляду на специфіку посттравматичного досвіду, подкаст може виконувати також терапевтичну функцію, стаючи способом «розповісти» і «переписати» власний досвід.

5. Аналіз комунікаційних стратегій у сфері реінтеграції доводить необхідність переходу від патерналістських моделей підтримки до партнерських форматів взаємодії. Комунікація має будуватись на принципах горизонтальності, участі, довіри та культурної чутливості. Практики замовчування, формалізму, уніфікованої інформаційної риторики виявляються неефективними або навіть шкідливими у роботі з ветеранами.

Саме через відкриту, етичну, інклюзивну комунікацію можлива реальна реінтеграція, в якій ветеран не є пасивним об'єктом опіки, а рівноправним співтворцем соціальної тканини.

6. Журналістська рефлексія щодо війни та ветеранів в Україні має унікальне значення, адже сучасні українські медіа не лише інформують, а й виконують функцію фіксації історичної пам'яті, морального орієнтира та етичної навігації в суспільстві. У дослідженні показано, що журналістика в умовах війни зазнає інституційних і особистісних трансформацій: від класичних моделей об'єктивності – до журналістики свідчення, документування, підтримки. Водночас, потреба в професійних етичних стандартах, зокрема у висвітленні тем психічного здоров'я, ПТСР, втрати, інвалідності, залишається вкрай актуальною і потребує подальшого опрацювання.

7. Комунікація у сфері реінтеграції повинна враховувати складний перехідний характер поствоєнного суспільства. Це означає, що формати та змісти комунікаційної підтримки мають бути гнучкими, контекстуалізованими та такими, що розвиваються разом із запитамі ветеранської спільноти. Не менш важливою є комунікація з родинами військовослужбовців, роботодавцями, громадами – тобто всіма тими ланками, що включені у процес «повернення». Тут особливої ваги набувають кампанії з популяризації успішних кейсів, створення мультижанрових платформ для взаємодії, а також спеціалізоване навчання тих, хто працює із ветеранами на різних рівнях.

8. Наукова і практична значущість дослідження полягає у створенні основ для формування цілісної комунікаційної політики у сфері реінтеграції. Результати аналізу дозволяють окреслити низку рекомендацій для державних органів, медіа, освітніх установ і громадських організацій, які мають бути спрямовані на: 1) розвиток доступних каналів зворотного зв'язку з ветеранами; 2) дотримання етичних стандартів у публічній репрезентації воєнного досвіду; 3) залучення ветеранів до створення контенту про себе; 4)

інституційну підтримку комунікативних форматів (подкасти, хаби, групи підтримки), що орієнтовані на самовираження, самодопомогу та горизонтальну взаємодію.

9. Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому аналізі впливу цифрових платформ на реінтеграційні процеси, вивченні гендерних та регіональних відмінностей у комунікативних практиках ветеранів, дослідженні символіки мови війни в мирному дискурсі, а також у моніторингу ефективності медіапроектів, спрямованих на ветеранську аудиторію. Не менш важливою залишається розробка інструментів оцінювання соціального впливу журналістських матеріалів про війну та ветеранів, з урахуванням контексту травми, пам'яті та соціального справедливого визнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Благодійний проєкт адаптації ветеранів після повернення до цивільного життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.horizonshub.org/ua> (дата звернення: 21.03.2025).
3. Довга тінь Донбасу. Реінтеграція ветеранів та зміцнення суспільної єдності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/ujvxse> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Жадан І. В. Комунікативні практики як чинник громадянської і національної самоідентифікації: теоретико-методологічні засади дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/708548/1/Zhadan.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).
5. Жукова Н. А. Медіа-текст як продукт сучасної культури: досвід «сприйняття-інтерпретація» // Нові медіа в сучасному суспільстві: культурологічний вимір: монографія. – Київ: Інститут культурології НАМ України, 2017. – С. 64–88.
6. Кабінет Міністрів України. Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб: постанова №1338 від 02.12.2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%25D0%25BF#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
7. Кабінет Міністрів України. Деякі питання соціального захисту ветеранів війни та жертв нацистських переслідувань: постанова №754 від 21.07.2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-sotsialnoho-zakhystu-veteraniv->

viiny-ta-zhertv-natsystskykh-peresliduvan-i210723-754 (дата звернення: 23.03.2025).

8. Качмар О. В. Фрустраційна теорія агресії // Наукові праці. Філософія. – 2016. – Т. 286, вип. 274. – Режим доступу: <http://philosophy.chdu.edu.ua/article/view/107545> (дата звернення: 22.03.2025).

9. Міністерство у справах ветеранів України. Вступна кампанія – 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mva.gov.ua/ua/veteranam/socialna-ta-profesijna-adaptaciya/pamyatka-vstupna-kampaniya-2022> (дата звернення: 22.03.2025).

10. Міністерство у справах ветеранів України. Помічник ветерана: дорожня карта для громад, кандидатів та родин Захисників і Захисниць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mva.gov.ua/ua/pomichnik-veterana/opisproyektu> (дата звернення: 22.03.2025).

11. Настояща К. В. Комунікативні практики соціальних мереж: фактори та вектори трансформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soctechjournal.kpu.zp.ua/archive/2018/77/14.pdf> (дата звернення: 20.03.2025).

12. Посттравматичний стресовий розлад у військових: як виявити та допомогти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arpp.com.ua/articles/ptsd-in-the-military/> (дата звернення: 27.03.2025).

13. Прем'єр-міністр назвав п'ять ключових елементів нової ветеранської політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-nazvav-piat-kliuchovykh-elementiv-novoi-veteranskoi-polityky> (дата звернення: 25.03.2025).

14. Програма емоційного відновлення та психосоціальної підтримки ветеранів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/gfvkrm> (дата звернення: 26.03.2025).

15. Проєкт для ветеранів та ветеранок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/gJwwHEpV1412ZJey/> (дата звернення: 26.03.2025).

16. Реінтеграція учасників бойових дій у цивільне життя: проблеми зайнятості та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/erlokz> (дата звернення: 29.03.2025).

17. Стець І. Інтегруватись потрібно не лише військовим, а й нам. Про контакт цивільного та військового світів [Електронний ресурс] // Varosh. – Режим доступу: <https://varosh.com.ua/vijna/integruvatys-potribno-ne-lyshe-vijskovym-a-j-nam-prokontakt-czyvilnogo-ta-vijskovogo-svitiv/> (дата звернення: 23.03.2025).

18. Тілікіна Н., Пеша І. Державна ветеранська політика України та шляхи забезпечення її ефективності // Публічне адміністрування та національна безпека [Електронний ресурс]. – 2023. – №5. – Режим доступу: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2023/5/8984> (дата звернення: 23.03.2025).

19. Як писати про ветеранів. Рекомендації для журналістів від Українського ветеранського фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/how_to_write_about_veterans.pdf (дата звернення: 22.03.2025).

20. Яка чисельність ЗСУ у 2024 році: скільки військових перебуває на фронті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240223-yaka-chyselnist-zsu-u-2024-roczy-skilky-vijskovykh-perebuvaye-na-fronti/> (дата звернення: 22.03.2025).

21. Berkowitz L. Aggression: Its causes, consequences, and control. – New York: McGraw-Hill, 1993. – 485 p.

22. Bertouille F. What's next for veterans in Ukraine: Promoting inclusion to improve the reintegration architecture for former combatants. – International Alert, 2019. – №12. – Режим доступу: <https://www.international-alert.org/publications/whats-next-veterans-ukraine/> (дата звернення: 24.03.2025).

23. Bond G. R. et al. A Randomized Controlled Trial of an Employment Program for Veterans Transitioning from the Military: Two-Year Outcomes // Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research.

– 2022. – Vol. 49(6). – P. 1072–1083. – Режим доступу: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000823328900001> (дата звернення: 24.03.2025).

24. Bond G. R. et al. Transition from military service: Mental health and well-being among service members and veterans with service-connected disabilities // *The Journal of Behavioral Health Services & Research*. – 2022. – Vol. 49(3). – P. 282–298. – Режим доступу: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000747102200001> (дата звернення: 24.03.2025).

25. Craig T. R. Communication Theory as a Field // *Communication Theory*. – 1999. – Vol. 9, №2. – P. 119–161. – Режим доступу: http://www.stes-apes.med.ulg.ac.be/Documents_electroniques/MET/MET-COM/ELE%20MET-COM%20A-8191.pdf (дата звернення: 26.03.2025).

26. Husserl E. *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge*. – Haag: Martinus Nijhoff, 1950. – 244 s.

27. Karre J. K. et al. What Do Successful Military-to-Civilian Transitions Look Like? A Revised Framework and a New Conceptual Model for Assessing Veteran Well-Being // *Armed Forces & Society*. – 2024. – №30.

28. Keeling M. E. et al. Veterans' civilian employment experiences: Lessons learnt from focus groups // *Journal of Career Development*. – 2019. – Vol. 46(6). – P. 692–705. – Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0894845318776785> (дата звернення: 26.03.2025).

29. Kernberg O. F. *Aggressivity, Narcissism, and Self-Destructiveness in the Psychotherapeutic Relationship*. – New Haven and London: Yale University Press, 2004. – 271 p.

30. Kharazishvili Y., Grishnova O., Kamińska B. Standards of living in Ukraine, Georgia, and Poland: identification and strategic planning // *Virtual Economics*. – 2019. – Vol. 2(2). – P. 7–36.

31. Lorenz K. *Tak zwane zło*. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1996. – 325 s.

32. Mamontova E. V. Public analytics as a phenomenon of media discourse in the Russian-Ukrainian war // *Current Problems of Politics*. – 2023. – №71. – P. 136–143. – <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.18> (дата звернення: 26.03.2025).
33. McGlinchey E., Spikol E., Robinson M., Ross J., Armour C. Identifying service-related predictors of community reintegration difficulties in Northern Irish military veterans // *Journal of Military, Veteran and Family Health*. – 2023. – Vol. 9, №2. – P. 14–29. – Режим доступу: <https://jmvfh.utpjournals.press/doi/full/10.3138/jmvfh-2023-0066> (дата звернення: 02.03.2025).
34. Melykh O., Korbut A. Entertainment media in the context of hybrid war in the post-Soviet countries: the case of Ukraine // *Economic Annals-XXI*. – 2020. – Vol. 182(3–4). – P. 25–33. – <https://doi.org/10.21003/ea.V182-03> (дата звернення: 02.03.2025).
35. Moran D. Edmund Husserl – Founder of Phenomenology. – Cambridge: Polity Press, 2005. – 297 p.
36. Navalna M., Kostusiak N. Ukrainian media during the war // *Social Sciences for Regional Development 2022. Part I*. – DU Akadēmiskais apgāds «Saule», 2023. – P. 67–84. – <http://surl.li/tmrgtv> (дата звернення: 02.03.2025).
37. Newcomb T. M. *Social psychology*. – New York: Holt, Rinehart and Winston, 1960. – 712 p.
38. Nikolaets Y. The role of mass media discourse in shaping regional identity of Donbas residents in the late 20th and early 21st centuries // *Scientific Notes*. – 2018. – №5(67). – С. 84–108. – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nikolaets_rol.pdf (дата звернення: 06.03.2025).
39. Nisbett A. *The Sound Studio*. – New York: A Helen and Kurt Wolff Book, 1977. – 280 p.
40. Perls F. S. *Ego, Hunger and Aggression*. – London: George Allen and UNWIN LTD, 1947. – 273 p.

41. Prelz Oltramonti G. War veterans in postwar situations: Chechnya, Serbia, Turkey, Peru and Côte d'Ivoire // *Journal of Military and Veteran Health* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21647259.2014.937075> (дата звернення: 06.03.2025).
42. Shannon C. E. A Mathematical Theory of Communication // *The Bell System Technical Journal*. – 1948. – Vol. 27. – Режим доступу: <https://people.math.harvard.edu/~ctm/home/text/others/shannon/entropy/entropy.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).
43. Skinner B. F. *Science and Human Behavior*. – New York: First Free Press Paperback Edition, 1965. – 418 p.
44. Spikol E., Ross J., McGlinchey E. Identifying Service-Related Predictors of Community Reintegration Difficulties in Northern Irish Military Veterans // *Armed Forces & Society*. – Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0095327X221112963> (дата звернення: 07.03.2025).
45. Ukraïner. Як в Україні допомагають ветеранам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukraïner.net/yak-dopomahaiut-veteranam/> (дата звернення: 07.03.2025).
46. Veteran Hub [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://veteranhub.com.ua/> (дата звернення: 08.03.2025).
47. Volianyuk I. O. Political discourse in the context of the Russian-Ukrainian war: A linguistic aspect // *Transcarpathian Philological Studies*. – 2022. – №1(23). – P. 47–51. – <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.8> (дата звернення: 10.03.2025).
48. Zilinsky J. et al. Justifying an invasion: When is disinformation successful? // *Political Communication*. – 2024. – P. 1–22. – <https://doi.org/10.1080/10584609.2024.2352483> (дата звернення: 10.03.2025).

49. Маша Єфросиніна. СЕРГІЙ ПРИТУЛА: НАС ЗМІНИЛА ВІЙНА – Квиток на Марс, 2024. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ngLF0saM_NA (дата звернення: 10.03.2025).

50. Ольга Іванівна | Коуч. РЕЖИСЕР ОЛЕКСАНДР ОНІЩЕНКО – подкаст про війну та театр, 2025. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Lt9xqSzfjvA> (дата звернення: 10.03.2025).

51. Подкаст «СЛОВО». Подкаст «СЛОВО»: про ВІЙНУ та християнство, заповідь «НЕ УБИЙ» та обов'язок громадянина, 2025. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oJNSAHGUsIE> (дата звернення: 10.03.2025).

52. У МОЇЙ ГОЛОВІ. Вбивча депресія: як розпізнати та подолати хворобу, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VEsZ6HXkk0Q> (дата звернення: 10.03.2025).

53. У МОЇЙ ГОЛОВІ. Синдром жертви: як знайти сили змінити життя – поради військового психолога, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=O9yToDRABYM> (дата звернення: 10.03.2025).

54. 10 гірсько - штурмова бригада Едельвейс. ПОДКАСТ: Містер Барс про війну, IT та OnlyFans підрозділу, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Sby07yACHQg> (дата звернення: 10.03.2025).

55. hromadske. «Коли почався жестяк, то всі почали прозрівати». Олексій Назаренко, Сергій Гнезділов / ++ подкаст, 2023. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=DqFFgf9_1JI (дата звернення: 10.03.2025).

56. The Ukrainians. Ярослав Грицак. Відповідь про війну #1: кого слухати і читати, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4mzkeYdSOwQ> (дата звернення: 10.03.2025).

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота на тему «Комунікаційні аспекти інтеграції військовослужбовців у цивільне життя в умовах війни» присвячена дослідженню нагальної потреби суспільства в ефективній підтримці ветеранів. З початком повномасштабного вторгнення кількість осіб із бойовим досвідом суттєво зросла, що загостило проблеми їхнього повернення до мирного середовища. Психологічні травми, соціальна відчуженість, бар'єри у працевлаштуванні та спілкуванні — ці виклики потребують комплексного підходу, зокрема у сфері публічної комунікації.

Саме розробка комунікаційних механізмів взаємодії з ветеранами визначає актуальність обраної теми. У роботі систематизовано сучасний науковий доробок щодо соціальної адаптації військовослужбовців, проте головний акцент зроблено на особливостях комунікації як інструменту реінтеграції.

Окремий розділ присвячено аналізу ролі засобів масової інформації у формуванні суспільного ставлення до ветеранів. Особливу увагу приділено новітнім форматам комунікації — зокрема подкастам, які довели свою ефективність у налагодженні відкритого діалогу, подоланні стереотипів та зменшенні соціальної дистанції. В ході практичної частини розроблено концепцію подкасту як інтеграційного інструменту, орієнтованого на потреби ветеранів та їхніх родин.

Ключові слова: військовослужбовці, ветерани, соціальна реінтеграція, комунікація, медіа, подкаст

ABSTRACT

The thesis on the topic "Communication aspects of the integration of military personnel into civilian life in wartime" is devoted to the study of the urgent need of society for effective support for veterans. With the beginning of the full-scale invasion, the number of people with combat experience has increased significantly, which exacerbated the problems of their return to a peaceful environment. Psychological trauma, social alienation, barriers to employment and communication - these challenges require a comprehensive approach, in particular in the field of public communication.

It is the development of communication mechanisms for interaction with veterans that determines the relevance of the chosen topic. The work systematizes modern scientific achievements on the social adaptation of military personnel, however, the main emphasis is placed on the features of communication as a tool for reintegration.

A separate section is devoted to the analysis of the role of the media in the formation of public attitudes towards veterans. Special attention is paid to the latest communication formats - in particular, podcasts, which have proven their effectiveness in establishing an open dialogue, overcoming stereotypes and reducing social distance. During the practical part, the concept of a podcast as an integration tool focused on the needs of veterans and their families was developed.

Keywords: military personnel, veterans, social reintegration, communication, media, podcast